

АНОТАЦІЯ

Чжан Цзянань. Методика формування світоглядної культури майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного навчання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво).

Зміст анотації

Дисертацію присвячено проблемі формування світоглядної культури майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного навчання, актуальність якої зумовлена світовими тенденціями інтегрування різних сфер знання і набуттям комплексу фахових компетенцій у галузі мистецтва. У зв'язку з цим в системі професійної підготовки студентів педагогічних навчальних закладів особливого значення набуває оволодіння особистісним духовним досвідом, широкими світоглядними знанням і достатнім культурним рівнем, які можуть оптимально реалізуватися у процесі фахового навчання студентів-музикантів. Однією із можливостей оновлення такого змісту вбачається формування світоглядної культури студентів у процесі фортепіанного навчання. Водночас вирішення проблеми підвищення фахової компетентності на засадах світоглядної культури стає важливою умовою забезпечення конкурентної спроможності на сучасному вітчизняному і міжнародному ринку праці.

Шляхом аналізу естетико-філософських та психолого-педагогічних джерел з питань естетичної свідомості, характеристики мистецтва як соціального феномена, природи творчого процесу, а також з урахуванням сучасних тенденцій в галузі педагогіки мистецтва уточнено сутність ключових дефініцій – «світогляд» і «світоглядна культура вчителя музичного мистецтва».

Категорія «світогляд» у дослідженні характеризується як система принципів, поглядів, цінностей, ідеалів і переконань, котрі визначають відношення людей до дійсності, загальне розуміння світу, а також життєві принципи програми їх життєдіяльності. Ця специфічна форма свідомості людини включає узагальнену систему знань, переконань та ідеалів, визначаючи її суспільно-політичну, морально-естетичну позицію та поведінку в різних сферах життя. У світогляді поєднуються об'єктивні (всі сукупні знання людини) і суб'єктивні (погляди, переконання та ідеали) сторони. Суб'єктивна сторона світогляду полягає в тому, що у людини формується не тільки цілісний погляд на світ, а й узагальнене уявлення стосовно себе, котре складається з розуміння й переживання свого «Я», індивідуальності своєї особистості. Відповідно у світогляді виділяються дві взаємопов'язані функції: пізнавально-орієнтаційна (забезпечується світоглядними знаннями і оцінками) та соціально-практична (ґрунтується на світоглядних переконаннях і принципах діяльності). Відтак, світогляд у цілому постає загальнолюдським явищем, яке притаманне кожній людині в її нормальному стані. Але саме загальнолюдський характер світогляду зумовлює його надзвичайно велику різноманітність, адже люди дуже по-різному уявляють собі світ і себе в ньому.

Поняття «світоглядна культура майбутнього вчителя музики» розглядається як процес комплексного художнього пізнання музичного мистецтва, спрямований на формування потреби його опанування через сприймання, виконавську і вербальну інтерпретацію та ціннісне ставлення, а також розширення власної професійної підготовки у світоглядній площині. В результаті у студентів формується система поглядів і переконань, а також життєва філософія, яка спирається на власну систему знань і здатність до емоційно-образного мислення.

Окреслена компонентна структура світоглядної культури майбутнього вчителя музики. За результатами проведеного аналізу досліджень вона містить *когнітивний, емоційно-аксіологічний, операційний та самоорганізаційний компоненти.*

Обґрунтовано критерії та відповідні їм показники світоглядної культури майбутнього вчителя музики, яка розвивається у процесі фортепіанного навчання: когнітивно-мотиваційний (вміння зробити загальний огляд твору мистецтва і надати характеристику творчої діяльності митця в контексті його стильових і жанрових особливостей; вміння мобілізувати свої знання в різних галузях мистецтва, використовуючи їх асоціативні зв'язки; усвідомлення важливості застосування набутих знань для якісного виконання музичних творів, наявність мотивів виконавського самовдосконалення та творчого зростання); естетично-оцінювальний (розвиненість емоційно-чуттєвої сфери, адекватність ціннісних орієнтацій; вміння самостійно надавати емоційно-естетичну оцінку різним творам мистецтва; здатність коригувати власні емоції у виконавському процесі); операційно-діяльнісний (сконцентрованість зусиль на осмислення та усвідомлення творів мистецтва, художньо-виконавська активність, вміння мобілізувати свою волю для досягнення складних завдань у творах мистецтва; розвиненість потреби в удосконаленні виконавських навичок, міра сформованості виконавської мобільності); праксеологічно-самоорганізуючий (здатність залучати виразні засоби різних мистецтв для поглиблення музичних образів; адекватність слухового контролю і самоконтролю в рухово-моторних процесах при виконанні різних виконавських завдань; вміння інтерпретувати та використовувати отримані знання для створення творчих проектів у педагогічній діяльності).

Визначені й схарактеризовані рівні сформованості світоглядної культури педагога-музиканта – високий (творчо-діяльнісний), середній (репродуктивно-розвиваючий), низький (виконавсько-проблемний).

Обґрунтовані педагогічні умови на засадах поліхудожнього, дискурсивно-інтерпретаційного і гуманно-естетичного підходів, які сприяють формуванню світоглядної культури майбутнього вчителя музики в умовах фортепіанної підготовки, а саме: основна - педагогічно доцільне забезпечення досвіду художньо-світоглядних знань майбутнього вчителя музичного мистецтва; додаткові - впровадження у систему фортепіанного навчання творчих завдань

інтерпретаційно-аналітичного спрямування; інтенції процесу формування світоглядних уявлень студентів у режим саморозвитку. Завдяки їх застосуванню студенти під час сприймання і опрацювання музичних творів різних стилів і жанрів ознайомлюються із спорідненими творами мистецтва і набувають світоглядних переконань.

Виокремлено спеціальні принципи, які у річищі педагогіки мистецтва сприяють формуванню світоглядної культури студентів, їх виконавських умінь і навичок, а також дозволить спрямувати діяльність педагога у конкретних навчальних ситуаціях (фундаментальності; історизму; систематичності та послідовності; естетичної спрямованості; музично-профільного навчання; спонукання до творчого самовираження; гуманізації навчально-виховного процесу; діалогічності) і додаткові принципи (активно-інформативного впливу; співвідношення усвідомленого та інтуїтивного способів пізнання мистецтва; наступності у набутті музичних знань та формуванні вмінь художньо-педагогічного аналізу; розвитку інтересу до художньо-аналітичної діяльності; опори на вже здобуті знання та уміння; стереоскопічності у визначенні стилю художнього твору; кроскультурності; професійної спрямованості).

Створено організаційно-методичну модель формування світоглядної культури майбутніх учителів музики у взаємозв'язку концептуального, діагностувального, контрольного-результативного блоків.

Розроблено методику формування світоглядної культури майбутнього вчителя музики з використанням потенціалу фортепіанного навчання, яка охоплює три етапи: мотиваційно-стимулювальний, виконавсько-розвивальний та інтерпретаційно-діяльнісний. До кожного етапу визначені найбільш ефективні форми і методи відповідно, які конкретизували запропоновані педагогічні умови згідно психолого-педагогічних і організаційних напрямків.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* здійснено цілісний науковий аналіз проблеми формування світоглядної культури майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного

навчання; конкретизовано зміст цього феномену, у контексті якого *визначено* основні поняття – *«світогляд», «культура», «світоглядна культура»*; теоретично обґрунтовано *педагогічні умови та принципи* формування світоглядної культури майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанного навчання; розроблено *методику* формування світоглядної культури майбутнього вчителя музики з урахуванням потенціалу фахових дисциплін та визначених педагогічних умов; розроблено *критерії, показники та рівні* сформованості світоглядної культури.

- *уточнено* сутність та *структуру світоглядної культури вчителя* музики у контексті фортепіанного навчання.

- *удосконалено* комплекс методів і прийомів формування світоглядної культури майбутніх вчителів музики у процесі фортепіанного навчання;

- *подальшого* розвитку набули теоретичні та методичні підходи до формування світоглядної культури майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці та апробації методики поетапного формування світоглядної культури майбутніх вчителів музики у процесі фортепіанної підготовки; розробці моделі з формування світоглядної культури та її впровадження у навчальний процес вищих закладів мистецької освіти; технологічного забезпечення структурно-функціональної методики формування світоглядної культури для підвищення фахової компетентності майбутніх вчителів музики. Викладені у дослідженні методичні положення можуть використовуватись для оновлення та корегування змісту таких фахових дисциплін як «Основний музичний інструмент», «Концертмейстерський клас», «Основи виконавської майстерності», «Методика викладання гри на музичному інструменті», під час проведення педагогічної практики, у самостійній науково-дослідній роботі студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів, а також у системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення рівнів науково-теоретичної та методичної підготовки вчителів музичного мистецтва.

Ключові слова: світогляд, культура, формування світоглядної культури, світоглядна культура вчителя музики, навчання гри на фортепіано, методика формування світоглядної культури, педагогічні умови формування світоглядної культури.

СПИСОК ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

- 1. Чжан Цзянань.** Методологічна спрямованість світоглядної культури майбутнього вчителя музики/ Педагогічна освіта: теорія і практика. Зб. Наук. праць, вип.. 24 (1-2018), ч.2. Кам'янець-Подільський, 2018, с. 187-191
- 2. Чжан Цзянань.** Наукові підходи до формування світоглядної культури майбутнього педагога-музиканта / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019, вип. 26, с. 125-131
- 3. Чжан Цзянань.** Педагогічні умови формування світоглядної культури майбутнього вчителя музики/ Наукові записки НДУ імені М. Гоголя . Серія «Психолого-педагогічні науки», 2019. № 1, с.75-81.
- 4. Чжан Цзянань** Діагностичне дослідження сформованості світоглядної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва/ Актуальні питання мистецької педагогіки, вип. 11, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2020, с. 115-120.
- 5. Чжан Цзянань.** Компонентна структура світоглядної культури вчителя музики у процесі фортепіанного навчання. Матеріали Міжнародної науково-інтернет-конференції «Тенденції та перспективи науки і освіти в умовах глобалізації».Вип. 57 Збірник наукових праць. Переяслав. 2020, с. 245- 250
- 6. Zhang Jiangan.** The Methods on Forming the Worldview Culture of Future Music Teachers in the Process of Piano Learning // Zhang Jiangan / Intellectual Archive. – vol. 9, nam. 25. – Toronto, September 2020. с. 151-163.

ABSTRACT

Zhang Jianan. Methods of forming the worldview culture of future teachers of music in the process of piano teaching. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy on a specialty 014 Secondary education (musical art).

The contents of the annotation

The dissertation is devoted to the problem of formation of world outlook culture of future music teachers in the process of piano teaching, the urgency of which is conditioned by world tendencies of integration of different spheres of knowledge and acquisition of a complex of professional competences in art. In this regard, in the system of professional training of students of pedagogical educational institutions of special importance is the mastery of personal spiritual experience, broad worldview knowledge and sufficient cultural level, which can be optimally implemented in the process of professional training of music students. One of the possibilities of updating such content is the formation of students' worldview culture in the process of piano learning. At the same time, solving the problem of increasing professional competence on the basis of worldview culture becomes an important condition for ensuring competitiveness in the modern domestic and international labor market.

By analyzing aesthetic-philosophical and psychological-pedagogical sources on aesthetic consciousness, characteristics of art as a social phenomenon, the nature of the creative process, as well as taking into account current trends in art pedagogy, the essence of key definitions - "worldview" and "worldview of music teacher". The category "worldview" in the study is characterized as a system of principles, views,

values, ideals and beliefs that determine people's attitudes to reality, general understanding of the world, as well as the life principles of the program of their lives. This specific form of human consciousness includes a generalized system of knowledge, beliefs and ideals, determining its socio-political, moral and aesthetic position and behavior in various spheres of life. The worldview combines objective (all aggregate human knowledge) and subjective (views, beliefs and ideals) sides. The subjective side of the worldview is that a person forms not only a holistic view of the world, but also a generalized view of himself, which consists of understanding and experiencing his "I", the individuality of his personality. Accordingly, in the worldview there are two interrelated functions: cognitive-orientation (provided by worldview knowledge and assessments) and socio-practical (based on worldview beliefs and principles of activity).

Thus, the worldview as a whole appears as a universal phenomenon, which is inherent in every person in his normal state. But it is the universal nature of the worldview that determines its extremely great diversity, because people have very different ideas about the world and themselves in it.

The concept of "worldview culture of the future music teacher" is seen as a process of comprehensive artistic knowledge of music, aimed at forming the need to master it through perception, performance and verbal interpretation and values, as well as expanding their own training in worldview. As a result, students form a system of views and beliefs, as well as a philosophy of life, which is based on their own system of knowledge and the ability to think emotionally.

The component structure of the worldview culture of the future music teacher is outlined. According to the results of the analysis of research, it contains cognitive, emotional-axiological, operational and self-organizational components.

The criteria and corresponding indicators of the worldview culture of the future

teacher of music, which develops in the process of piano learning: cognitive-motivational (the ability to make a general overview of the work of art and characterize the artist's creative activity in the context of his stylistic and genre features; art, using their associative connections; awareness of the importance of applying the acquired knowledge for quality performance of musical works, the presence of motives for performing self-improvement and creative growth); aesthetic and evaluative (development of the emotional and sensory sphere, the adequacy of value orientations; the ability to independently provide emotional and aesthetic evaluation of various works of art; the ability to adjust their own emotions in the performance process); operational activity (concentration of efforts on comprehension and awareness of works of art, artistic and performance activity, ability to mobilize one's will to comprehend complex tasks in works of art; development of the need to improve performance skills, measure of performance of performance mobility); praxeological-self-organizing (ability to involve expressive means of different arts to deepen musical images; adequacy of auditory control and self-control in motor-motor processes when performing various performance tasks; ability to interpret and use the acquired knowledge to create creative projects in pedagogical activities).

The levels of formation of the worldview culture of the teacher-musician are defined and characterized - high (creative-activity), average (reproductive-developing), low (performing-problem).

Substantiated pedagogical conditions on the basis of polyartistic, discursive-interpretive and humane-aesthetic approaches that contribute to the formation of worldview culture of future music teachers in terms of piano training, namely: basic - pedagogically appropriate experience of artistic and worldview knowledge of future music teachers; additional - introduction into the system of piano teaching of

creative tasks of interpretive and analytical direction; intentions of the process of forming students' worldviews in the mode of self-development. Thanks to their application, students during the perception and processing of musical works of different styles and genres get acquainted with related works of art and acquire worldviews.

Special principles are singled out, which in the stream of art pedagogy contribute to the formation of students' worldview culture, their performing skills and abilities, and will allow to direct the teacher's activity in specific educational situations (fundamentalism; historicism; systematicity and consistency; aesthetic orientation; music-profile training; motivation to creative self-expression, humanization of the educational process, dialogue) and additional principles (active-informative influence; the ratio of conscious and intuitive ways of knowing art; continuity in the acquisition of musical knowledge and the formation of skills of artistic and pedagogical analysis; development of interest in artistic and analytical activities; reliance on already acquired knowledge and skills; stereoscopicity in determining the style of a work of art; cross-cultural; professional orientation).

An organizational and methodological model of forming the worldview culture of future music teachers in the relationship of conceptual, diagnostic, control-effective blocks has been created. A method of forming the worldview culture of a future music teacher using the potential of piano learning has been developed, which covers three stages: motivational-stimulating, performance-developmental and interpretive-activity. For each stage the most effective forms and methods accordingly are defined, which concretized the offered pedagogical conditions according to psychological and pedagogical and organizational directions.

The scientific novelty of the dissertation research is that:

- for the first time a holistic scientific analysis of the problem of forming the worldview culture of future music teachers in the process of piano teaching was carried out; the content of this phenomenon is concretized, in the context of which the basic concepts are defined - "worldview", "culture", "worldview culture";
- theoretically substantiated pedagogical conditions and principles of formation of worldview culture of the future music teacher in the process of piano training; developed a method of forming the worldview culture of the future music teacher, taking into account the potential of professional disciplines and certain pedagogical conditions; criteria, indicators and levels of formation of worldview culture are developed;
- the essence and structure of the worldview culture of a music teacher in the context of piano teaching;
- the complex of methods and receptions of formation of world outlook culture of future teachers of music in the course of piano training is improved;

Theoretical and methodical approaches to the formation of the worldview culture of future music teachers in the process of professional training have been further developed.

The practical significance of the obtained research results lies in the development and testing of methods for the gradual formation of the worldview culture of future music teachers in the process of piano training; development of a model for the formation of worldview culture and its implementation in the educational process of higher art education institutions; technological support of structural and functional methods of formation of worldview culture to increase the professional competence of future music teachers.

The methodological provisions set out in the study can be used to update and adjust the content of such professional disciplines as "Basic musical instrument",

"Concertmaster class", "Fundamentals of performing skills", "Methods of teaching playing a musical instrument", during pedagogical practice, in independent research work of students of art faculties of pedagogical universities, as well as in the system of postgraduate pedagogical education to increase the levels of scientific-theoretical and methodological training of music teachers.

Key words: worldview, culture, formation of worldview culture, worldview culture of a music teacher, learning to play the piano, methods of worldview culture formation, pedagogical conditions of worldview culture formation.